

บทความวิชาการ (Academic article)

หลักการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นการสอบสวน :

ศึกษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย

Principles of Fact-Finding in Criminal Investigations :

A Legal Study Under The Thai Criminal Procedure Code

อัศกร ไชยพงษ์* และณัฐนิชา ยิ้มซ้าย

Akkakorn Chaiyapong* and Natthanicha Yimsai

บทคัดย่อ

หลักการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นการสอบสวนเป็นกระบวนการสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานที่ถูกต้อง ครบถ้วนและเชื่อถือได้ เพื่อนำไปสู่การพิจารณาคดีที่เป็นธรรม หลักการดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายและแนวปฏิบัติที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนดำเนินการด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติ และคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา

กระบวนการสอบสวนมักอาศัยหลักฐานทางกายภาพ คำให้การของพยาน เอกสาร และพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ โดยมีหลักการที่สำคัญประกอบด้วย หลักความเป็นอิสระของพนักงานสอบสวน หลักความถูกต้องของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐาน รวมถึงหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การสอบสวนที่มีประสิทธิภาพต้องใช้เทคนิคที่ทันสมัย ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการสอบสวนสามารถค้นหาความจริงได้อย่างถูกต้องและแม่นยำมากที่สุด

การศึกษานี้ จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์หลักการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นสอบสวน ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ตลอดจนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการสอบสวนให้มีความเป็นธรรมและสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผลจากการศึกษาเสนอว่าการส่งเสริมความเป็นอิสระของพนักงานสอบสวน และการนำเทคโนโลยีมาช่วยวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐาน จะช่วยยกระดับความแม่นยำ และความโปร่งใสในกระบวนการสอบสวน

คำสำคัญ: หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง หลักสิทธิมนุษยชน ชั้นการสอบสวน

Abstract

Fact-finding in criminal investigations is a crucial process in the criminal justice system. Its objective is to collect accurate and complete evidence that can lead to fair decisions. These principles are based on legal foundations and procedural frameworks that guide investigators to conduct impartial, transparent investigations while protecting the rights of the accused.

The investigative process relies on physical evidence, witness testimony, documents, and scientific evidence. Key principles include the impartiality of investigators, the accuracy of evidence collection processes, and the protection of rights for all involved parties. Furthermore, effective investigations require specialized techniques in analyzing empirical data to ensure that the fact-finding process can discover truth accurately and reliably.

This study focuses on analyzing fact-finding principles in criminal investigations, both in theory and practice, as well as identifying obstacles to effective investigations. The goal is to develop the investigative system to be more just and better aligned with human rights principles.

Keywords: Fact-finding principles, Human rights, Criminal investigation

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายหลายระบบ ทั้งระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) อันส่งผลให้เกิดการผสมผสานของหลักการสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการค้นหาความจริงในคดีอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้บัญญัติหลักการตรวจสอบค้นหาความจริง (Examiner Principle) ในชั้นการสอบสวนซึ่งถือว่าเป็นต้นธารแห่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กำหนดให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา พนักงานสอบสวนจึงสามารถรวบรวมพยานทั้งฝ่ายผู้กล่าวหาและฝ่ายผู้ต้องหา การที่ต้องรับฟังพยาน ทั้งสองฝ่ายนี้จึงสามารถใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานในชั้นสอบสวนได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาในการพิจารณาตัดสินชั่งน้ำหนักพยาน จึงอยู่ที่ความเชื่อถือของพนักงานสอบสวนเป็นสำคัญ (เอกภูมิ ลิปตพัลลภ, ม.ป.ป.)

หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง (Examiner Principle) หรือที่บางครั้งเรียกว่า "หลักการค้นหาความจริงตามเนื้อหา" (Principle of Substantive Truth) คือ หลักการที่มุ่งค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่จำกัดรูปแบบหรือวิธีการ โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย หรืออาจเป็นพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาเองด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ความตามความเป็นจริงว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร ซึ่งศาล จะเข้าไปมีบทบาทในการซักถามพยานและเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติม ซึ่งแตกต่างจาก "หลักการค้นหาความจริงตามรูปแบบ" (Principle of Formal Truth) ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติตามรูปแบบและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น โดยการที่ศาลพิจารณาพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอต่อศาลโดยพิจารณาว่า พยานหลักฐานนั้นยื่นมาโดยชอบหรือไม่ และเท่าที่ปรากฏ หลักฐานที่นำเสนอมานั้นจึงวินิจฉัยได้ว่า การกระทำของจำเลยมีหลักฐานน่าเชื่อถือหรือไม่การค้นหา ความจริงตามแบบนี้พยานหลักฐาน

อาจได้มาโดยการยอมรับของคู่ความทั้งสองฝ่ายว่านำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีได้และใช้หลักถามค้าน (Cross-examination) ในการสืบพยานหลักฐาน (สมัคร เขาวานันท์, ม.ป.ป.)

หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง (Examiner Principle) นี้มีรากฐานมาจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายของประเทศในแถบยุโรปภาคพื้นทวีป เช่น ฝรั่งเศส และเยอรมนี ซึ่งใช้ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ในการดำเนินคดีอาญา ระบบดังกล่าวให้ความสำคัญกับการค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง โดยศาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาพยานหลักฐานและค้นหาความจริง (ชยาธร เียวบลแหลม, 2565)

การค้นหาความจริงจึงเป็นสาระสำคัญในการดำเนินคดีอาญา เพราะเป็นการนำตัวบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการทางอาญาของรัฐเพื่อพิสูจน์ความผิดและนำตัวไป ลงโทษตามกฎหมาย อันกระทบต่อสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล การดำเนินคดีอาญาจึงจำเป็นต้องมีการค้นหาความจริงเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษ และเป็นการป้องกันความผิดพลาด อันส่งผลให้มีการประกันหรือดำเนินคดีแก่ผู้บริสุทธิ์ (สมัคร เขาวานันท์, ม.ป.ป.)

การค้นหาความจริงในคดีอาญาในชั้นการสอบสวน เป็นสาระสำคัญยิ่งเนื่องจากการค้นหาความจริงถือเป็นหัวใจสำคัญในการพิจารณาพิพากษาคดี เพราะข้อเท็จจริงที่ได้รับ มีผลสำคัญต่อคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล การที่ศาลได้รับข้อเท็จจริงตรงตามความเป็นจริงย่อมส่งผลให้สามารถปรับบทกฎหมายได้อย่างแม่นยำและชี้ขาดคดีได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม (ชยาธร เียวบลแหลม, 2565) จึงทำให้เห็นว่าการค้นหาความจริงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากเป็นกลไกอันจะนำไปสู่การอำนวยความยุติธรรมที่แท้จริง การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้อง และการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประชาชน

หลักการตรวจสอบค้นหาความจริง (Examiner Principle) ในชั้นการสอบสวนในประเทศไทยได้รับการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่ พ.ศ. 2478 อันเป็นผลมาจากการปฏิรูประบบกฎหมายไทยให้ทันสมัยและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล (เข้มชัย ชุตินวงศ์, ม.ป.ป.) ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมีลักษณะผสมผสานระหว่างระบบไต่สวนของประเทศในภาคพื้นยุโรปและระบบกล่าวหาของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ ด้วยความเป็นมาและแนวคิดที่ต่างกัน วิธีการในการค้นหาความจริงในคดีจึงต่างกัน โดยระบบไต่สวนเน้นการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยศาล ส่วนระบบกล่าวหาเน้นการเสนอข้อเท็จจริงโดยคู่ความ อันส่งผลให้หลักการตรวจสอบค้นหาความจริงในกฎหมายไทยมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ บทความจึงมุ่งศึกษาทั้งในเชิงทฤษฎี และปฏิบัติของหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นการสอบสวน รวมถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการบังคับใช้ และเสนอแนวทางพัฒนากระบวนการสอบสวนให้มีความเป็นธรรม และสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

เนื้อเรื่อง

เมื่อการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีเป็นเรื่องที่กฎหมายบังคับ การตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นสอบสวนคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นเรื่องสำคัญในการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาเช่นกัน เพราะการสอบสวนเป็นต้นธารของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเป็นหลักประกันให้ศาลประทับฟ้องโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องเหมือนเช่นกับกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองซึ่งจะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องเสมอ โดยหลักการ

ตรวจสอบค้นหาความจริงจะเริ่มต้นจากการสืบสวนและการสอบสวนคดีอาญาซึ่งขั้นตอนนี้จะที่อยู่ในความรับผิดชอบของชั้นเจ้าพนักงาน (ณัฐพล จันทรสุข และธานี วรรณ, ม.ป.ป.) โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ได้ให้ความหมายไว้เกี่ยวกับการสอบสวน ซึ่งหมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ตรวจสอบค้นหาความจริงเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ดังนั้น การสอบสวนจะมีวัตถุประสงค์เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดซึ่งการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะจะเป็นพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนแสวงหาได้เองหรือผู้เสียหายหรือผู้ต้องหายื่นต่อพนักงานสอบสวนหรือเป็นหลักฐานที่ได้มาจากบุคคลภายนอก (ฎ.1390/2522) (อุทัย อาทิวะ, 2562) โดยมีการกำหนดหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นสอบสวนซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า

“ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่าหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

บทบัญญัตินี้กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานที่เป็นผลดีหรือผลร้ายแก่ผู้ต้องหา โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่ถูกล่าหา ตลอดจนการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหาตาม หลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญา

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวสามารถวิเคราะห์สาระสำคัญได้ดังนี้

1. หน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นพยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคล โดยไม่จำกัดเฉพาะพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาเท่านั้น แต่รวมถึงพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วย (วีระยุทธ คำชัย, 2561)

2. วัตถุประสงค์เพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์การรวบรวมพยานหลักฐานมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่าหา ซึ่งหมายความว่า พนักงานสอบสวนต้องพยายามค้นหาความจริงให้ครบถ้วนรอบด้าน ไม่ใช่เพียงแค่ข้อเท็จจริงที่จะนำไปสู่การลงโทษผู้ต้องหาเท่านั้น (ณัฐพล จันทรสุข และธานี วรรณ, ม.ป.ป.)

3. การพิสูจน์ทั้งความผิดและความบริสุทธิ์ ตามมาตรา 131 กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ทั้งความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นกลางและความเป็นภาวะวิสัยของกระบวนการสอบสวนหากผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรม (วุฒิพงษ์ คงฤทธิ์, ม.ป.ป.)

นอกจากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวข้างต้นแล้วประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 ยังได้กำหนดอำนาจในการสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา (คณิต ณ นคร, 2564) ในชั้นสอบสวนโดยบัญญัติว่า

“พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา”

บทบัญญัตินี้กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสืบค้นประวัติและพฤติกรรมของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อมูลที่อาจถูกนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี

จากบทบัญญัตินี้กล่าว สามารถวิเคราะห์สาระสำคัญได้ดังนี้

1. อำนาจในการสืบค้นประวัติและพฤติกรรม พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสืบค้นประวัติและพฤติกรรมของผู้ต้องหา ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์พฤติการณ์แห่งคดีและการพิจารณาความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน

2. หน้าที่ในการแจ้งข้อมูลแก่ผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจากการสืบค้นประวัติและพฤติกรรม ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อมูลและมีโอกาสชี้แจงหรือโต้แย้งข้อมูลดังกล่าว

3. ความเชื่อมโยงกับหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การที่มาตรา 138 กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อมูลทั้งหมดแก่ผู้ต้องหา สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกับหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย (Principle of Publicity) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

หลักการตรวจสอบค้นหาความจริงตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131 และมาตรา 138 มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายประการ ดังนี้

1. การอำนวยความสะดวกที่แท้จริงหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงช่วยให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถอำนวยความสะดวกที่แท้จริงได้ เนื่องจากการมุ่งค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นจริง ไม่ใช่เพียงแค่ความจริงตามรูปแบบหรือความจริงที่ปรากฏจากพยานหลักฐานเพียงบางส่วน การที่พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดี และผลร้ายแก่ผู้ต้องหา ไม่ใช่เพียงช่วยให้การพิจารณาคดีของศาลอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่ครบถ้วนรอบด้านเท่านั้น แต่อำนวยความสะดวกที่ถูกต้องและเป็นธรรมด้วย

2. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลย หลักการตรวจสอบค้นหาความจริงยังมีความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลย เนื่องจากการที่พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดีและผลร้ายแก่ผู้ต้องหาจะช่วยป้องกันไม่ให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีหรือลงโทษโดยไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ การที่พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจากการสืบค้นประวัติ และพฤติกรรมแก่ผู้ต้องหา ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้ทราบข้อมูลและมีโอกาสชี้แจงหรือโต้แย้งข้อมูลดังกล่าว

3. การสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาการที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญามุ่งค้นหาความจริงอย่างเที่ยงธรรมและโปร่งใส จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของหลักนิติธรรม (Rule of Law) หากประชาชนเชื่อมั่นว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญามุ่งค้นหาความจริงอย่างเที่ยงธรรม ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การลงโทษผู้กระทำผิดโดยไม่คำนึงถึงความจริงและความเป็นธรรม ก็จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นและความศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรม

ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงไปใช้ในทางปฏิบัติ แม้ว่าหลักการตรวจสอบค้นหาความจริงจะมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีปัญหา และอุปสรรคหลายประการ ดังนี้

1. ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและเวลาการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ ตามที่มาตรา 131 กำหนด อาจติดขัดด้วยข้อจำกัดด้านทรัพยากรและเวลา พนักงานสอบสวนอาจไม่สามารถหุ้มเหทรัพยากรและเวลาในการค้นหาพยานหลักฐานทุกชนิดได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีคดีจำนวนมากแต่มีพนักงานสอบสวนมีจำนวนจำกัด จึงประสบปัญหาเรื่องการ “จับแพะ” กล่าวคือมีการตั้งข้อหา แล้วจับคนเป็นผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย โดยผู้นั้นบริสุทธิ์ไม่รู้เห็นกับการกระทำความผิด เนื่องจากความกดดันจากแรงภายนอก แรงกดดันที่สำคัญนั้นส่วนหนึ่งมาจากสังคมหรือประชาชน (ณัฐพล จันทรสุข และธานี วรภัทร, ม.ป.ป.) อาทิ คดีของนางสาวเชอรีแอน ดันแคน ที่ยังเป็นตำนาน “แพะรับบาป” โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจไทยได้มีการปั้นแต่งพยานหลักฐานปรักปรำแพะ เนื่องจากได้รับเงินค่าจ้างจากพนักงานสอบสวน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความพยายามสร้างบรรทัดฐานใหม่ในกระบวนการยุติธรรม (มติชน, 2565)

2. ทศคติ และแนวคิดของผู้ปฏิบัติงาน ทศคติและแนวคิดของผู้ปฏิบัติงานการสอบสวนเป็นเพียงการดำเนินการทำการสำนวนให้ครบตามระเบียบและคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเกี่ยวกับการทำสำนวนการสอบสวนที่กำหนดไว้แล้วส่งให้พนักงานอัยการพิจารณา หากยังไม่ถูกต้องครบถ้วนเป็นเรื่องที่พนักงานอัยการจะสั่งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติมภายหลัง พนักงานสอบสวนจึงไม่ชวนขยายแสวงหาและติดตาม พยานหลักฐานที่มีคุณค่าในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีที่ดีที่สุด (สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2565) และผู้ปฏิบัติงานยังยึดติดกับแนวคิดที่ว่าหน้าที่หลักของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการค้นหาความจริงอย่างเที่ยงธรรม ก็อาจส่งผลให้การรวบรวมพยานหลักฐานมุ่งเน้นเฉพาะพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาโดยละเลยพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา จากการพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเลย มักจะมีเฉพาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดเท่านั้น ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาว่าทำไมพนักงานสอบสวนไม่แสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาเพื่อเป็นการบรรเทาโทษให้กับผู้ต้องหาเพื่อที่จะเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาของพนักงานอัยการที่จะต้องมีความพิจารณาสิ่งฟ้องคดีหรือสิ่งไม่ฟ้องคดี (ณัฐพล จันทรสุข และธานี วรภัทร, ม.ป.ป.)

3. ความซับซ้อนของคดีและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความซับซ้อนของคดี และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก็เป็นปัจจัยที่ทำลายต่อการตรวจสอบค้นหาความจริง ในปัจจุบันอาชญากรรมมีความซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ และทักษะเฉพาะทางในการรวบรวมและวิเคราะห์พยานหลักฐาน นอกจากนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยียังทำให้เกิดพยานหลักฐานรูปแบบใหม่ ๆ เช่น ข้อมูลทางดิจิทัล ซึ่งอาจมีความท้าทายในการรวบรวมและพิสูจน์ความน่าเชื่อถือเนื่องจากหลักฐานดิจิทัลนั้นเป็นสิ่งที่มีความอ่อนไหว ง่ายต่อการเสียหาย การวิเคราะห์หรือการดำเนินการใด ๆ จึงไม่สามารถกระทำบนหลักฐานต้นฉบับได้ อย่างสหรัฐอเมริกา แม้จะสามารถรับฟังพยานดิจิทัลได้แต่อย่างไรก็ตามต้องปฏิบัติตามหลักการ Federal Rules of Evidence (กิตติศักดิ์ ทุมเสน, 2566) เนื่องจากพยานหลักฐานดิจิทัล

สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลง ทำลาย ทำให้สูญหายได้โดยง่าย (ซัชทพงษ์ เชื้อดี, 2561) ดังนั้น กฎของหลักฐานที่ดีที่สุดก็มีอยู่ว่า ข้อเท็จจริงที่จะใช้ในการนำเสนอในกระบวนการยุติธรรมได้ ต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้จากหลักฐานต้นฉบับหรือตัวจริงเท่านั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 238 (อัศครร ไชยพงษ์, 2568) หรือแม้กระทั่งการพิสูจน์กระบวนการนอกชั้นศาลก็ต้องพิสูจน์ได้ว่า ข้อเท็จจริงที่ได้จากหลักฐานดิจิทัลไม่ได้ผ่านการเติมแต่งเปลี่ยนแปลง ตรงตามต้นฉบับทุกประการ การที่จะทำให้หลักฐานทางดิจิทัลเป็นที่ยอมรับได้นั้นจะต้อง (United Nations Office on Drugs and Crime, n.d.)

3.1. ทำสำเนาจากหลักฐานต้นฉบับโดยให้ตรงกับต้นฉบับทุกประการ หรือที่เรียกว่า Bit-for-Bit Copy หรือ Duplicate โดยการสำเนาต้องใช้เทคโนโลยี Write-Blocker เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของหลักฐานโดยไม่ได้เจตนา

3.2. ทำการบันทึกกิจกรรมในการทำสำเนาหลักฐานพร้อมภาพถ่ายอย่างละเอียด

3.3. เริ่มการบันทึกห่วงโซ่หลักฐาน (Chain of Custody) ตั้งแต่การสำเนาครั้งแรก (ACIS Professional, ม.ป.ป.)

ดังนั้น หลักการตรวจสอบค้นหาความจริงจึงเป็นหลักการที่สำคัญเพราะการรวบรวมพยานหลักฐานต้องเป็นไปเพื่อค้นหาความจริงด้วยเหตุนี้การรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนต้องค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดและผู้กระทำความผิดอย่างจริงจังและจะต้องรับฟังความทุกฝ่ายและจะต้องถูกต้องตามหลักทฤษฎีอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical School) (อัศครร ไชยพงษ์, 2562) คือต้องรวดเร็ว แม่นยำจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรมได้เป็นอย่างดี

ส่วนสรุป

การตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นพนักงานสอบสวนจึงเป็นชั้นหลักโดยที่การฟ้องคดีนั้นเป็นการยืนยันการกระทำความผิดตามข้อหาของจำเลยจากผลของการสอบสวน ซึ่งพนักงานอัยการจะสั่งฟ้องหรือไม่ เป็นการใช้อำนาจโดยอาศัยดุลพินิจในการพิจารณาพยานหลักฐานและความน่าเชื่อถือการมีน้ำหนักของพยานหลักฐาน โดยมีปัจจัยที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานแห่งคดี เจตนาในการกระทำ ความร้ายแรงแห่งคดี ประวัติอาชญากร ผลกระทบต่อสังคม มีเหตุบรรเทาโทษ เช่น จำเลยให้การรับสารภาพ และสำนึกในการกระทำความผิด ขดใช้เยียวยาให้แก่ผู้เสียหายไปแล้วจนไม่ติดใจ ดำเนินคดีอีกต่อไป ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่นำมาประกอบในการใช้ดุลพินิจ (สุรภา วัฒนากลาง, 2566) ดังนั้นการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นพนักงานสอบสวนจึงมีความสำคัญเนื่องจากมีผลต่อพนักงานอัยการจะสั่งฟ้องหรือไม่เพราะการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องดังกล่าวย่อมมีผลกระทบต่อผู้ต้องหาที่จะเป็นจำเลย หากต้องถูกคุมขังก็จะขาดเสรีภาพในระหว่างการดำเนินคดี และกระทบต่อครอบครัวของจำเลย รวมถึงเกิดผลกระทบต่อผู้เสียหายที่เข้าใจว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากภาครัฐ (สุรภา วัฒนากลาง, 2566)

อย่างไรก็ตามการค้นหาความจริงในชั้นพนักงานสอบสวนเมื่อพิจารณาถึงระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนพบว่าโดยมากแล้วเกิดปัญหาขึ้นมากมายในทางปฏิบัติ ทั้งในแง่ประสิทธิภาพในการค้นหาความจริง ความล่าช้า และความซับซ้อนของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งการให้ความคุ้มครองสิทธินั้นถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการยุติธรรมโดยผู้ถูกกล่าวหาอันถือเป็นผู้บริสุทธิ์ตามกฎหมายจนกว่าจะได้มีคำพิพากษาว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิดจริง จากการศึกษาเรื่องการค้นหาความจริงในชั้นพนักงาน

สอบสวน ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรให้มีการปรับปรุงระบบหรือกระบวนการการค้นหาคำความจริงในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยการพัฒนาระบบบุคลากร รวมถึงเพิ่มเครื่องมือสืบสวนเพื่อให้เท่าทันเทคโนโลยีในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ ทุมเสน. (2566). *มาตรการสนับสนุนความน่าเชื่อถือข้อมูลพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในกระบวนการยุติธรรม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.

เข็มชัย ชุตินวงศ์. (ม.ป.ป.). *วิวัฒนาการการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย* (รายงานประกอบการอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย) กรุงเทพฯ: วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

คณิต ณ นคร. (2564). *กฎหมายพิจารณาความอาญา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ชยธร เฉียบแหลม. (2565). บทบาทการค้นหาคำความจริงในคดีอาญาของศาลไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 51(2), 215–249. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/tulawjournal/article/view/257512/175030>

ชัชพงศ์ เชื้อดี. (2561). การเปรียบเทียบพยานเอกสารกับพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์. *วารสารวิชาการศรีปทุมชลบุรี*, 15(2), 90 – 97. <https://www.chonburi.spu.ac.th/journal/booksearch/upload/1799-Chudtapong%201.pdf>

ณัฐพล จันทร์สุข, และธานี วรภัทร. (ม.ป.ป.). *การค้นหาคำความจริงเกี่ยวกับคดีในชั้นเจ้าพนักงาน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

มติชน. (2565). *ย้อนคดีเชอร์แอน “แพะในตำนาน” คดีประวัติศาสตร์ยืดเยื้อ จ่าย 26 ล้าน ไถ่บาป “ตำรวจ” ยื้อจนสุดทาง*. สืบค้น 20 มิถุนายน 2568, จาก https://www.matichon.co.th/weekly/featured/article_20990

วีระยุทธ คำชัย. (2561). *ปัญหาทางกฎหมายในการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนในการแสวงหาพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

สมักร เขาวานันท์. (ม.ป.ป.). *หลักสิทธิมนุษยชนกับการค้นหาคำความจริงในคดีอาญา* (รายงานประกอบการอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2565). *การพัฒนามาตรฐานระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนเพื่อยกระดับความเชื่อมั่นของประชาชน* (กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยที่พึงปรารถนา). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

สุรภา วัฒนกลาง. (2566). *มาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ* (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารนิติ). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อัศกร ไชยพงษ์. (2562). *อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

อัศคร ไชยพงษ์. (2568). สิทธิมนุษยชนกับบูรณาการในงานยุติธรรมทางอาญา. นนทบุรี: สามดี ออลล์.

เอกภูมิ ลิปพัลลภ. (ม.ป.ป). หลักนิติธรรมกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญาของพนักงานสอบสวน

(รายงานประกอบการอบรมหลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 3). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

เอกภูมิพงษ์ คงฤทธิ. (ม.ป.ป). ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาในเรื่อง
ที่ถูกกล่าวหา (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ACIS Professional. (ม.ป.ป). การสืบหาหลักฐานดิจิทัล *Digital Evidence*. สืบค้น 15 มกราคม 2568, จาก

<https://www.acisonline.net/?p=9750>

United Nations Office on Drugs and Crime (n.d.). *Handling of digital evidence*. สืบค้น 20 มิถุนายน

2568, จาก <https://sherloc.unodc.org/cld/ar/education/tertiary/cybercrime/module-6/key-issues/handling-of-digital-evidence.html>